

Spredte træk

om dele af Ringsted bys genopbygning efter den store
 Ildebrand den 21. juni 1806, hvorved ca. en femtedel af
 byens gårde blev lagt i aske.

(Uddrag af en 150-årig forhandlingsprotokol for
 Ringsted købstads bygningskommission).

Af *Lauritz Hansen*

Om denne frygtelige ildebrand berettes der følgende: Ilden udbrød i det sydvestlige hjørne af byen, i en af Ringsted Klosters udbygninger, og da klostret var sammenbygget med kirken, og da alle klostrets udbygninger var tækket med strå, var brandfaren således meget stor, også for kirken.

Ilden angreb derefter klostrets hovedbygning og kirken, antændte derefter klokkerboligen og den gamle post- og gæstgivergård ved Sct. Bendts sydside (den nuværende postgård er af senere dato), sprang derefter over torvet og antændte bygningerne langs torvets østside, hvorefter ilden bredte sig videre til Sct. Hansgade, hvis baghuse ligeledes var stråtækkede. Alle bygninger i denne gade, fra matr. nr. 86—105, begge iberegnet, nedbrændte.

Branden menes at være forårsaget ved forbigående folks uforsigtige omgang med tobakspiber, hedder det i et opråb om hjælp til de brandlidte, bragt af *Berlingske Tidende* umiddelbart efter branden og underskrevet af amtmand *Stemann*.

Spredte træk

Belært af bitre erfaringer, at man i en købstad havde strå-tækte huse, blev der truffet foranstaltninger til en noget bedre byggemåde, og i juli 1806 blev der ved kgl. reskript til amtmanden over Sorø amt, kammerherre *Stemann*, nedsat en bygningskommission for Ringsted, hvis opgave skulle være at drage omsorg for de nødvendige sikkerhedsforanstaltninger ved genopbyggelsen af den nedbrændte del af byen, og det blev krævet, at der fremtidig skulle være tegltag på alle bygninger.

Blandt de nedbrændte bygninger var også de to sidekapeller ved Sct. Bendts Kirke, hvor latinskolen og landstinget i over 200 år havde haft til huse. Disse blev ikke genopbygget, deres saga var ude og dermed gledet over i historien.

De øvrige bygninger blev efterhånden genopbygget, men det blev dog i almindelighed meget beskedne bygninger, der rejste sig på brandtomten.

Da den nyoprettede bygningskommission i Ringsted for første gang trådte i funktion for at forhandle om de ved branden den 21. juni 1806 afbrændte bygningers genopbyggelse og omregulering af gadelinien i Sct. Hansgade.

År 1806, den 19. juli, var den ved allernådigst reskript til kammerherre og amtmand *Stemann*, af 11. d. m. anordnede bygningskommission forsamlede, nemlig byfogden og de eligerede mænd, hr. *Falck*, hr. *Ravn* og hr. *T'buurmann* samt brandrettens tilforordnede, nemlig hr. sekondløjtnant *Kryger*, alle af Ringsted, for ifølge allerhøjest bemeldte reskript at afhandle om de den 21. f. m. afbrændte bygningers genopbyggelse med det videre degenderende.

Man foretog sig først at få bestemt gadens bredde og den forhenværende lille krumme og smalle gades retning og udvidelse.

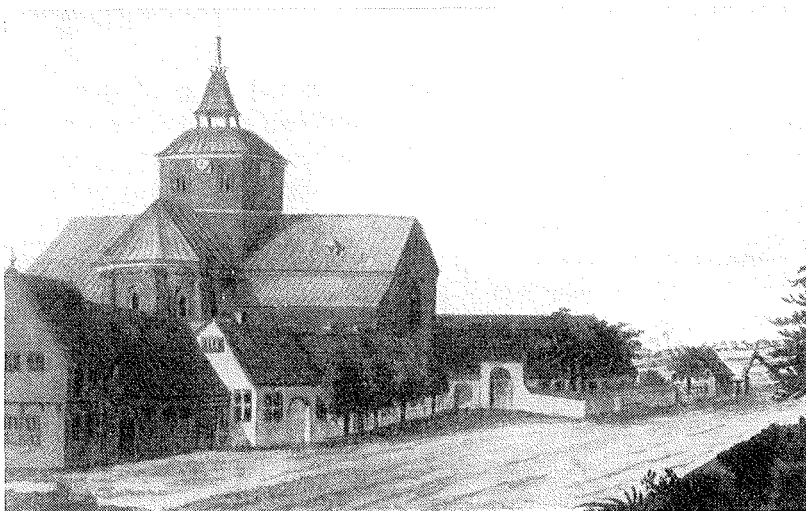
Forretningen blev tiltrådt af hr. landmåler *Siemsen*, som forelagde det over de afbrændte grunde, gaderne og de tilstødende grunde optagne kort, hvorefter blev proponeret at Sct. Hansgade, der på kortet var angivet at have en bredde af 22 alen, skulle beholde denne bredde indtil det nuværende *Lille Torv*. Derfra gives et knæ og videre en lille bugt eller krumning helt igennem til søndre bom (byens søndre bomhus).

Videre havde kommissionen ikke mere for den dag at forrette, så meget mindre som en del af de brandlidte, der havde fået meddelelse om at give møde, vare fraværende, men kommissionen anmodede hr. landmåleren behagelig at ville beregne det tab, som de brandlidte ved deres grundenes afgivelse til gade, kom til at lide, og derefter lægge plan til erstatning for disse.

Uddrag af bygningskommissionens andet møde, hvortil man havde tilkaldt de brandlidte grundejere til forhandling.

De største vanskeligheder ved omlægning af grunde og kortlægning af det afbrændte grundareal, Sct. Hansgades udvidelse m. m., synes at have været grundene langt Sct. Hansgades venstre side gående ud fra *Pileborg* (der hvor Pileborggade begynder) og videre udefter.

Den største del af disse grunde ejedes af værtshusmand *Bertel Jensen* og skomager *Prammann*. Arealet udgjorde bl. a.

Spredte træk

*Den gamle post- og gæstgivergård (med træerne foran) og Sct. Bendts kirke
før branden 1806.*

pladserne, hvor købmand *B. J. Bangs* købmandsgård med tilstødende brændevinsbrænderi og ølbryggeri (nuværende *Alliance*) blev anlagt..

År 1806, den 28. juli, var bygningskommissionen atter forsamlet tillige med hr. landmåler *Siemsen*, som forelagde såvel det optagne kort over den afbrændte bydel som over planen til Sct. Hansgades omlægning og forandring, ligesom og de nye grunde, hvorefter bygningerne ville blive at opføre.

De brandlidte vare tilkaldte og blev anviste deres grunde efter den nye plan. Alle boende på søndre side af gaden erklærede at være fornøjede med den for deres grunde lagte og på kortet afsatte plan og ønskede blot snarest at kunne påbegynde genopbygningen af deres afbrændte hjem, da flere

af dem havde tilhugget tømmer og øvrige dertil behørgige materialer liggende.

I henseende til de brandlidte på den anden side af gaden i denne bydel, da vare flere aldeles utilfreds med den for dem lagde plan til forandring af deres afbrændte pladser, og en af dem, skomager *Hans Nielsen*, var ikke til at formå til at frasige sig sin egnede plads, skønt han ikke havde andet at indvende derimod end denne, at han ikke ville fravige den ved stedet værende brønd. En anden af de brandlidte anførte for sin misfornøjelse, dels at han havde fri adgang til ovennævnte brønd, og dels den byggeplads, han nu blev anvist, var mindre bekvem at bygge på, end den han måtte forlade.

Nævnte brønd, der synes at have haft særlig betydning for flere af grundejerne, blev således årsagen til megen utilfredshed ved omlægningen af de nye grundarealer, ikke mindst fra dens hidtidige ejer *Hans Nielsens* side.

En anden grundejer, *Jens Thomsen*, der også havde interesse i denne brønds beliggenhed, erklærede sig dog fornøjet med den for ham anviste plads blot med den bemærkning, at *Hans Nielsens* brønd, som efter planen kom ind under den plads, der var bleven ham anvist, måtte blive ham aldeles overladt med udelukkende ret for alle andre i byen, som hidtil havde tiltaget sig ret derfra at hente vand, så meget mindre som brønden efter den nye plan ville komme ind i hans bygning. De øvrige grundejere erklærede sig efter nogen betænkning og efter påny at have taget deres anviste pladser i øjesyn, villige til at overtage den for deres nye byggeplads anviste plan.

Også en byggeplan vedrørende en anden bydel, nemlig postmester *Henrichsens* og klokkerboligens pladser, blev behandlet samme dag af bygningskommissionen, der iøvrigt

Spredte træk

*Det sydvestlige hjørne af torvet med den gamle gæstgivergård kaldet
„Carl Nielsens Hjørne“, (hvor nu BØRSEN ligger).*

intet fandt at erindre imod den af landmåleren anlagte plan, så meget mindre som planen nu af alle de brandlidte var antaget med undtagelse af Hans Nielsen, hvis gjorte indvendinger kommissionen ingenlunde kunne bifalde, så meget mere, som kommissionen havde tilbudt denne mand noget til hjælp til en brønds anlæg på den nye byggeplads og erstatning for de flere omkostninger, som han omtrent kunne få ved en ny grounds anlæggelse. Kommissionen fandt, at Hans Nielsens påstand om ikke at fravige sin plads var urigtig, og det blev betonet ham, at han ville komme til at fortryde, ifald at han blev føjet, og ligeledes ville medføre en vanskelighed for de

øvrige grundejeres bygningers opførelse i henseende til egalitet, ligesom det og efter hans formues tilstand forekom kommissionen vanskeligt, omend aldeles umuligt, at kunne opsætte nogen bygning på det sted, der jo ville blive vansire for byen, alt for indskrænket, uhensigtsmæssigt, og uden sand nytte for beboerne.

Kommissionen fandt sig derfor beføjet at indstille til amtmanden, at højstsamme befaler, at den lagde plan måtte følges, da kommissionen ingen bedre plan ved at kunne lægge til pladsernes anlæg eller bygningernes opførelse hensigtsmæssig, og uden at gøre fem a seks andre grundejeres byggepladser skæve og uregelmæssige, end den der af landmåleren er lagt.

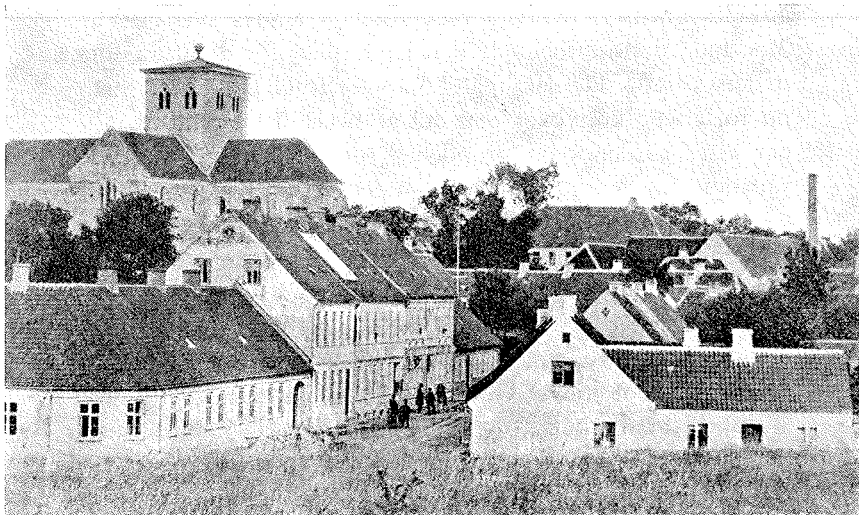
Betænkningen er underskrevet af følgende:

Datum ut hujus.

Huucher (byfogden) — *K. Falch* — *C. Ravn*
P. Thuurmann — *M. P. Lønberg* — *D. Kryger*

Ved kommissionens tredie møde, der fandt sted den 1. august 1806, var sagen vedrørende den ved forrige møde omtalte brønd atter til behandling.

Flere af de brandlidte var også her tilsagt til at give møde til forhandling, og blandt disse var skomager *Hans Nielsen*, som efter kommissionens forestilling nu lod sig overtale til at fratræde sin forhen hafte grund og indgik på at modtage den af kommissionen anviste grund i henhold til den plan, der var udarbejdet af landmåler *Siemsen*, imod at han for den forandring tilstås af byens kasse 50 rdl., samt at få part i den brønd, som kommissionen sidst har vedtaget at skulle sættes

Spredte træk

Nederste del af Sogade, da gaden endte i en græsmark. (Billede fra 1860-erne, for den tidligere gangsti fra byen til jernbanestationen blev anlagt).

imellem skomager *Christian Handrups* og *Hans Nielsens* grunde.

Chr. Handrup, som af kommissionen blev kaldet og tilbudt for brønden at sætte 20 rdl., samt godtgørelse for grunden 10 rdl., som han vedtog under betingelse, at *Hans Nielsen* for det halve, nemlig 10 rdl. til brønden, og *Handrup* de andre 10 rdl., og at begge tage lige del i denne brønds anskaffelse, og således var begge disse mænd enige.

Atter den 11. august 1806, var bygningskommissionen samlet, for nærmere og endelig at bestemme de afbrændte

grundes grænser, hvorved blev forelagt amtets skrivelse af 3. s. md., der approberede den lagde plan for de afbrændte steds grunde. Hr. landmåler *Siemsen* forelagde det af ham nu forfattede kort over den del af byen, der var afbrændt, der viser gårdenes og grundenes før ildebranden værende situation. Ligeledes fremlagde han det af ham forfattede kort, som viser gårdenes og grundenes figur, således som de for enhver især nu var afsat.

Efter at dette var posteret, blev de brandlidte, i kommissionens nærværelse, påviste enhver sine grunde og disses grænser, der med pæle såvel til gaden som i skellene var forsynede, så at enhver kunne få og kende samme, og således af enhver kunne tages i besiddelse.

En uge senere var kommissionen atter samlet for at behandle forskellige andragender fra de brandlidte om genopbygning af deres nedbrændte ejendomme eller dele deraf.

Det hedder i kommissionserklæringen, at de nævnte mænd dels anholder om, at det for det første måtte tillades dem at bygge deres udhuse med murede bindingsværk og gavle, og dels oplyses det, hvor langt de var nåede med opbygningen af deres huse.

Kommissionen var af den formening, at de brandlidtes udhuse kun måtte opsættes af mur- og bindingsværks-gavle, når disse ikke kom til at støde lige på en anden gavl, og at gavlene derfor måtte mures med brændte sten.

Det fremgår af kommissionsprotokollen, at adskillige af de ønsker, som af de brandlidte blev forelagt kommissionen til godkendelse, ikke kunne efterkommes. Protokollen udviser, at kommissionen i årene 1806 - 07 har været i stærk aktivitet, og at det gik rask fremad med genopbyggelsen af den afbrændte by. Adskillige sager måtte gentagne gange forelægges

Spredte træk

*Konferensråd C. J. HARHOFF,
by- og beredtsfoged i Ringsted fra 1814 til 1869.*

kommissionen til afgørelse og indstilling til amtets approbation.

I rækken af de nedbrændte ejendommers genopførelse danner opbygningen af postgården et særligt kapitel i byens historie, idet den en snes år efter dens opbygning på initiativ af Ringsteds unge og energiske byfoged, borgmester *Harhoff*, blev erhvervet af byen og indrettet som byens rådhus.

Postgården, der var byens største gæstgivergård, blev genopført af postmester *Henrichsen*. Den var en anseelig bygning og den mest statelige af alle de genopbyggede ejendomme efter den store brand. Den lå omtrent på samme plads, hvor byens nuværende rådhus ligger. Den blev nedrevet 1937 ved frilæggelsen af Sct. Bendt Kirke efter at have været byens rådhus i over 100 år.

Det er ret interessant at følge protokollens beretninger angående denne post- og gæstgivergårds opbygning. Opførelsen af gårdens bygninger kom på forskellig måde til at berøre Sct. Bendts Kirkes historie, idet den nedbrændte klokkerboligs grund nogle år senere ved et forlig mellem postgårdens ejer og amtsprovst, ridder *Mønster* (den daværende sognepræst i Ringsted), på kirkens vegne, blev delt således, at den ene halvdel af klokkerboligens grund blev tillagt postgården og den anden halvdel Sct. Bendts Kirke.

— — —
Vi vil nu vende tilbage til året 1806, da kommissionen søndagen den 24. august, efter forlangende måtte give møde hos byfogden i dennes hus.

Angående postgårdens genopbygning, hedder det i protokollen, forelå der skrivelse fra postmester Henrichsen, dateret 17. august 1806, til kommissionen, hvori han tilkendegiver, at han om få dage er færdig med at rejse en lade- og staldlænge, og at han efter amtets tilladelse på denne længe ikke behøver at opføre grundmuret gavl eller sidemur.

Kommissionen var dog uden at fatte mistanke til postmesterens andragende af den formening, at enten havde amtmanden misforstået postmesteren, eller postmesteren amtmanden, eftersom man kan antage, at amtmanden har forment, at længen skulle oprejses, som den stod under hugningen, hvilket nu ved længens oprejsning ikke er tilfældet, da denne længe i første fald havde kommet til at vende den søndre gavl imod klostrets have og nordre gavl imod postgårdens forhus, hvorimod den nu vender i øster og vester med gavlene og med den vestre ende imod kirken.

År 1807, den 12. maj, var bygningskommissionen atter samlet, og her fremkom postmester *Henrichsen* med en be-

Spredte træk

*Parti fra den yderste del af Sct. Hansgade som den så ud efter opbygningen.
(Billede fra omkring 1860-erne).*

skrivelse over de to af ham opførende sidelænger, der hver var på 15 fag, $37\frac{1}{2}$ alen lang og 13 alen dyb. Den vestre længe, som stødte mod kirken, var indrettet til kælder- eller skænkestue og til tjenerkamre samt til bryggers, foderkamre, samt 1 fag til stald. Og da disse to længer efter tegningerne blev opført af ege-bindingsværk, murtavl og tegltag, med grundmurede gavle, så fandt kommissionen intet herimod at erindre.

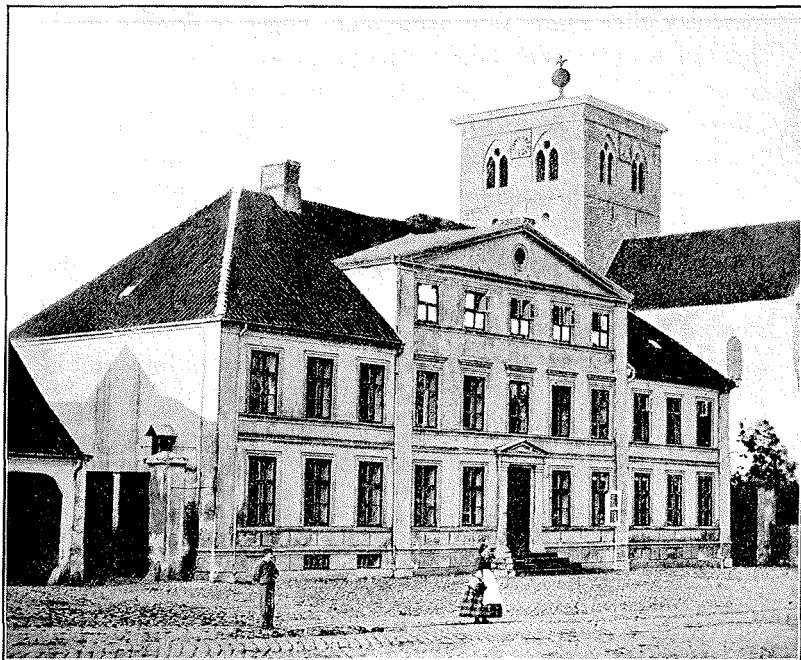
År 1812, den 22. juli, anmeldte postmester *Henrichsen*, at han agtede at opføre en tilbygning på 7 fag og at indrette til

en stue og til vognskur og staldrum. Da denne bygning var fritstående og langt fra andre bygninger, fandt kommissionen intet derved at erindre og derfor indstillede til amtets approbation.

Den 19. septbr. 1816 var bygningskommissionen for Ringsted købstad forsamlet for ifølge rekvisition af hr. amtsprovst og ridder *Mønster* at afgive bestemmelse om, hvad del af den forrige klokkerbølligs grund, der burde tillægges Sct. Bendts kirke. Amtsprovsten var nærværende og begav sig sammen med kommissionen til kirkegården, og efter at have taget situationen vedbørlig i betragtning fandt man med hensyn til kirken, når den østlige og sydlige del af denne skulle reparereres, at den umuligt kunne have mindre plads, samt i betragtning af, at på den anden side postgårdens ejer må have så meget rum, at han kan have bekvem adgang til den på klokkerboligens forrige plads værende brønd.

Amtsprovst *Mønster* erklærede, at han på kirkens vegne intet fandt at erindre imod de afsatte linier, som kommissionen havde skitseret, dog således at når der skulle opføres hegn omkring kirkegården og den nu postgården tillagde plads, at dette sættes halvt på den postgården tillagde grund og halv på kirkens grund. Til dette bemærkede kommissionen, at den var indforstået med samme og havde taget tilbørlig hensyn dertil.

Postgårdens daværende ejer, hr. gæstgiver *Abrentzen*, erklærede, at han for sit vedkommende i kraftigste måde protesterede imod den skete afsætning af skelliniernes, og reserverede sig sin lovlige ret i enhver henseende, således at den skete afsætning aldeles ikke kom ham til fornærmelse i nogen måde.

Spredte træk

Kgl. privilegerede post- og gæstgivergård i Ringsted, som den så ud i forrige århundrede, efter at den var overdraget byen og omdannet til rådhus.

Postgårdens tidligere ejer, postmester Henrichsen, der også var mødt, tilsluttede sig hr. Ahrentzens udtalelser.

Denne sag angående skellinien mellem postgården og kirken voldte adskillige vanskeligheder for kommissionen, hvilket fremgår af den gamle forhandlingsprotokol, der beretter, at kommissionen et år senere, nemlig den 12. august 1817, endnu havde denne sag på dagsordenen, for ifølge en skrivelse fra amtet, nærmere at overveje, om der fra bygnings-

væsenets eller byens side måtte være noget at erindre mod det ved Ringsted købstads forligskommission under 11. oktober 1816 imellem Ringsted Kirke-Inspektion og gæstgiver *Abrensen*, samt postmester *Henrichsen* indgåede forlig angående skellet mellem kirken og postgården. (Sagen havde været forelagt forligskommissionen, hvor det endelige forlig blev indgået mellem parterne). Bygningskommissionen synes dog ikke at have haft noget at indvende mod forliget, da de pågældende parter frivillig vare forenede, når blot de bestemmelser, under hvilke klokkergrunden blev overdraget postgården, påses efterlevet, hedder det i forhandlingsprotokollen.

Protokollen ses at have været underskrevet af følgende mænd:

*Harhoff, C. Christoffersen, C. Ravn, P. Thuurmann,
Jensen og Chr. F. Meier.*

Minder og træk fra skole og klokkerbolig.

Klokkerboligen lå tæt op til kirkegårdsmuren, indeklemmt mellem denne og den gamle post- og gæstgivergård. Den bestod af et bindingsværkshus på 13 fag med tegltag, indrettet til såvel bolig for kordegnen som til skole. Den beskrives således: — en forstue, en skolestue på 3 fag, foruden et par kamre, samt køkken og spisekammer. Der var bræddegulv i stuerne, ikke i skolestuen. I gården var der ladebygning, stald- og fårehus med stråtag og klinede vægge, ligeledes et baghus på 5 fag.

Spredte træ

*Hjørneparti af torvet og Sogade med det gamle lave hus,
der engang var byens rådhus.*

Til klokkerembedet hørte en mindre jordlod beliggende ved Køgevej samt et vænge beliggende ved Roskildevej, kaldet „Klokkervænget“. Dette blev omkring midten af forrige århundrede overtaget af Ringsted by, som derefter på grunden lod opføre byens sygehus (den nuværende gamle funktionærbygning).

Foruden klokkerskolen nævnes også at have været en skole i Nørregade, der var den egentlige byskole. De var begge små og uanselige. Senere, i slutningen af 1700-årene, blev *Danske Skole-Hus* (den senere borgerskole) opført. Denne lå ved

hjørnet af Nørregade og Sct. Bendtsgade. Den blev nedrevet i begyndelsen af 1870-erne, efter at byen havde ladet opføre en ny skolebygning i Sct. Knudsgade (denne bygning ligger der endnu, men er forlængst ophørt med at være skole).

— — —

Den såkaldte byskole i Nørregade havde til huse i et bindingsværkshus, der var skænket af magister *Christen Blichfeldt*, som var sognepræst i Ringsted fra 1687 til 1717, og som i særlig grad havde Sct. Bendts Kirkes bevågenhed. (Sct. Bendts Kirke ejer adskillige synlige minder om denne præst. Han har således skænket kirken den nuværende altertavle og to store metallysestager, samt den ene af kirkens lysekroner. Dernæst er kirkens orgel ligeledes skænket af Blichfeldt. Dette orgel er dog gentagne gange væsentlig fornyet. I kirken findes et anseligt epitafium over magister Blichfeldt og hustru).

Det hedder fra dengang, at børnenes fra Sct. Hans sogn i almindelighed søgte byskolen, hvorimod børnene fra Sct. Bendts sogn søgte kløkkerskolen.

Den sidste beboer af den gamle klokkerbolig var kordegn *Peter Motzfeldt*. Han døde 1805, omtrent 77 år gammel, og ligger begravet på den daværende *Sct. Hans Kirkegård*. Gravstenen over kordegn Motzfeldt og hustru er endnu at se og er fredet. Den henligger som eneste grav og sidste minde om den gamle Sct. Hans kirkegård (pladsen hvor nu biblioteket og teknisk skole ligger).

Man undres over, hvorfor den gamle kordegn blev begravet på Sct. Hans kirkegård og ikke på Sct. Bendts, da han jo dog hele sit liv havde været knyttet til Sct. Bendts Kirke, hvor mindet om hans lange livsgerning endnu lever.

*Spredte træk**Minder og træk fra den gamle postgård.*

(Hvad der berettes om denne).

Den gamle post- og kgl. privilligerede gæstgivergård var på omtalte tidspunkt et meget søgt sted af de vejfarende over Sjælland. Ringsted var som øens midtpunkt stærkt besøgt af rejsende, idet Sjællands hovedpostrute gik over Ringsted. Dette medvirkede til, at der på alle tider af døgnet, såvel vinter som sommer, rørte sig et stærkt pulserende liv såvel inde som ude omkring postgården, og der knytter sig mange historiske minder til dette sted.

Efter en mundtlig overlevering skulle det være i denne post- og gæstgivergårds skænkestue, at den svenske konge *Carl Gustav* i året 1658, den 10. august, om morgenen modtog den danske regerings udsendinge for at forhandle med kongen, og hvor han betroede dem, at det jo kunne være lige meget om deres konge hed Carl eller Frederik.

På det tidspunkt da den store brand i 1806 hærgede Ringsted, ejedes postgården som før nævnt af postmester Henrichsen, der var en af byens velagtede og højt betroede mænd. Det var således ham, der opførte den nye post- og gæstgivergård, der som nævnt senere blev erhvervet af byen og indrettet til rådhus, og som stod indtil byen fik sit nuværende rådhus.

Vi vil nu høre lidt om, hvorledes denne bygning var indrettet, før den blev omdannet til rådhus. Om dette bringer en af de gamle taksationsprotokoller for 1806, i landsarkivet i København, følgende oplysninger: — 22 fag stuehus, 2 etager, grundmur, 45 alen og 9 tommer langt. I stueetagen var der 10 værelser foruden køkken og gennemgang. Fra denne førte en trappe til øverste etage, hvor der var 15 værelser og en gang gennem hele bygningen.

I en sidelænge ind mod kirken var der kælderstue og bryggers. Gården dannede en regelmæssig firkant. Dernæst var der 3 brønde. I det hele dannede det nyopførte bygningskompleks ned langs torvets vestside et virvar af bygninger.

Efter genopførelsen af postmester Henrichsens nye gård blev den vurderet til ialt 16.510 rdl. De første taksationer fandt sted i oktober og november 1806 og atter i august 1807, og allerede ved vinterens indtræden 1806—07 har post- og befordringsvæsenet været i orden.

Om den senere ejer af postgården, *Ahrentzen*, hører vi følgende: — Gæstgiver Ahrentzen afholder auktion på postgården, efter at have solgt denne og fraflyttet byen. Statstidende kundgjorde auktionen, der omfattede følgende effekter, og som fandt sted 1818.

Linnede og uldne puder til gæstesenge til 1 og 2 personer, med omhæng af møbelsirts og sirtskattun, 6 nye feltsenge, nogle moderne bejtsede udtrækssenge til 1 person. En del større og mindre spejle med mahognirammer, stole med faste og løse sæder. En del slebne vinglas og ølglas, moderne kaffekander og temaskiner, køkkentøj og ildtænger med skuffer, vinduesgardiner, lysesakse o. s. v.

Ringsted postgaard, 4. marts 1818.

ARENTZEN.

I årene derefter, og indtil den nyopførte post- og gæstgivergård blev ophøjet til rådhus, foregik der en lang række forhandlinger desangående, hvoraf hidsættes nogle udpluk:

År 1815, den 7. maj, indsendte amtmand *Stemann* en indstilling til ministeriet fra borgmester *Harhoff*, om at den

Spredte træk

gamle rådstue i Ringsted må nedbrydes, og at der i stedet må opføres en ny — til arrest, rådstue og tingstue.

Denne indstilling blev ikke taget til følge, men Harhoff gav ikke op og forsøgte påny at gøre dette krav gældende, men atter forgæves.

Endelig langt om længe lykkedes det for den unge energiske borgmester og byfoged at nå sit mål, at skaffe byen et værdigt rådhus.

Den 15. februar 1826 blev der indenfor Ringsted byret tinglyst købekontrakt mellem gæstgiver *P. Rugaard* (den daværende ejer af postgården) og kancelliråd, byfoged Harhoff, hvori det hedder, at Rugaard sælger den ham tilhørende såkaldte postgård, beliggende i Sct. Bendtgade, under gl. nr. 8 og 10, samt det stykke havejord, som forhen har tilhørt stedet nr. 108, beliggende mellem Søgade og Ringsted kloster og fattighusets have, dertil den forrige kløkkerboligs grund, efter forlig af 11. oktober 1816. Gården tiltrådtes af byen den 1. maj 1826. — Købesummen var 12.000 rdl. sedler.

Det lille og uanselige hus ved hjørnet af Søgade (dengang en smal gyde) og torvet, der indtil 1826 var byens rådhus, blev 1828 solgt ved offentlig auktion til arbejdsmand *Johan Jøcumsen* for en sum af 216 rigsbanksdalersedler. Køberen måtte forpligte sig til inden april måneds udgang 1829 at nedbryde 2 fag af husets vestre ende for at give plads for Søgades udvidelse.

Ifølge *Resens* kort, „Danske Atlas“, over Ringsted, angives at byens rådhus så langt tilbage som i 1600-årene har ligget på dette sted.

Byfoged *Harhoff* havde lige fra sine første år som borgmester, by- og herredsfoged i Ringsted arbejdet for oprettelse

af et nyt rådhus. Allerede fra 1806 havde der foreligget et udkast til et arresthus og rådstue, tegnet af en mand ved navn *Dehlse*n, (hans opholdssted ukendt). Originaltegningen findes i Sorø amts arkiv i landsarkivet i København.

Fortegnelse over de grundejere i Ringsted, der ejede de gårde og huse i den bydel, som ved branden 1806 gik op i luer.

(Efter folketællingen for 1801 i Rigsarkivet).

Efter fortegnelsen begyndte man med klokkerboligen ved kirken og den gamle postgård, videre langs torvets vestside til det sydlige hjørne af torvet, hvor nu *Børsen* ligger, og hvor der dengang lå to huse. Derefter fortsatte man langs Sct. Hansgades sydlige side, begyndende med byens rådstue, hvor nu den røde 2-etages hjørneejendom ligger, ved hjørnet af torvet og Søgade og derefter videre ned til det nuværende *Taarnborg* og den tidligere Sct. Hans kirkegård. Her sluttede husrækken ved denne side af Sct. Hansgade. Vel lå der ved den sydlige ende af kirkegården *Søndre Konsumstionsbod* (toldsted), men denne lå uden for „Søndre Bom“ altså uden for bygrænsen.

Ejerne af ejendommene på nævnte strækning var følgende, regnet fra klokkerboligen:

1. Degnen *Motzfeldt* (Klokkerboligen), (matr. nr. 10).
2. Postmester *Henrichsens* gård, (matr. nr. 8 og 9).
3. — — — — —
4. Værtshusmand *Carl Petersens* gård, (matr. nr. 7 og 6).
5. — — — — — hus,
6. Brændevinsbrænder *Ole Andersens* gård, (nu snedker *Jens Friden-*
7. — — — — — hus. *richsen*).
(matr. nr. 5 og 4).

Spredte træk

8. Byfoged *Siersteds* lejebolig (nu provst *Schrøder*),
9. — — — (matr. nr. 2 og 3).
10. Ryens *Raadstue*, (matr. nr. 1).
11. Vognmand *Jacob Hansens* gård, (matr. nr. 112).
12. Rokkedrejer *Jørgen Nielsens* hus, (matr. nr. 111).
13. Skomager *Søren Jørgens* hus, (matr. nr. 110).
14. Værtshusmand *Jacob Jensens* gård, (matr. nr. 109).
15. Værtshusmand *Daniel Schwartz'* gård, (matr. nr. 108).
16. Værtshusmand *Ole Ibsens* enkes hus, (matr. nr. 107),
nu *Peder Roed*.
17. Værtshusmand *Niels Jørgensen Walloe's* hus, (matr. nr. 106).
18. Værtshusmand *Niels Friderichsens* gård, (matr. nr. 105).
19. Værtshusmand *Jørgen Roeds* gård, (matr. nr. 104).
20. Snedker *Svend Rasmussens* hus, (matr. nr. 103).
21. Kleinsmed *Henrich Schrøders* hus, (matr. nr. 102).
22. Værtshusmand *Hans Jensens* gård,
23. — — — hus, (matr. nr. 101, 100 og 99).
24. — — — hus,
25. *Søndre Konsumtionsbod*, (matr. nr. 98), udenfor bygrænsen.

Hermed som nævnt husrækken på denne side af Sct. Hansgade. Langs gadens modsatte side og indefter, til det såkaldte *Pileborg* (nuværende *Lille Torv*), nævnes følgende grundejere:

26. Værtshusmand *Jens Hansens* hus, (matr. nr. 97).
27. Værtshusmand *Daniel Schwartz'* hus, (matr. nr. 96).
28. Bødker *Peter Schwartz'* hus, (matr. nr. 95).
29. Skomager *Christian Sorøes* hus, (matr. nr. 94).
30. Skomager *Prammanns* gård, (matr. nr. 93).
31. Værtshusmand *Bertel Jensens* hus, (matr. nr. 92 og 91).
32. — — — gård,
33. Værtshusmand *Ole Madsens* datter, *Anne Maries* hus,
(matr. nr. 90), (beboedes af *Søren Corneliussen*).
34. Værtshusmand *Søren Nielsens* enkes hus, (matr. nr. 89).
35. Skomager *Christian Handrups* hus, (matr. nr. 88).
36. Værtshusmand *Hans Jensens* leje hus, (matr. nr. 87).
37. Skomagervend *Jacob Hansens* hus, (matr. nr. 86).

Langt over halvdelen af ovennævnte ejendomme nedbrændte totalt, de øvrige blev mere eller mindre angrebne af ilden, i hvert fald blev 27 familier foruden mangfoldige tjenestefolk husvilde, skriver daværende kapellan *Adolph Petersen* i sin beretning om branden.

Opbygningen af de nedbrændte ejendomme forårsagede, som det fremgår af bygningskommissionens forhandlingsprotokol, en del forskydninger og ændringer af de afbrændte grundarealer, især arealet bag Sct. Hansgade, langs Køgevej og langs den vestlige side af nuværende Dagmarsgade til Schandorphsvej. (Denne vej udgjorde tidligere en del af den lange bagvej, der forhen løb bag om byen fra enden af Nørregade, bag en del af Sct. Hansgade, langs haverne, ud mod Køgevej). Arealet, der nu udgør Pileborggades nordlige side, hvis bebyggelse begyndte i 1860-erne, lå forhen som markjord. Mod øst langs Køgevej henlå et areal på 4 tdr. land, der tilhørte kirken og som før nævnt var tillagt klokkerembedet, men blev senere overdraget en af byens jordbrugere, *Herman Petersen*, i fæste.

Den største del af dette store grundareal blev senere købt af daværende købmand *B. J. Bang* og anlagt til bryggerivirksomhed og brændevinsbrænderi. Dernæst opførte han en stor 2'etages herskabelig bygning i gården, endvidere lod han anlægge en stor og herskabelig have. Det øvrige grundareal, der hørte til dette byens største handelshus, henlå som vænge, kaldet „Bangs vænge“.

Alle disse pladser, der forlængst er bebygget overalt, er omgivet af Sct. Hansgade, Køgevej, Dagmarsgade og Pileborggade og munder ud mod pladsen, som vi nu kalder „Lille Torv“. Den indre del af dette grundareal med dets mange krinkelkroge og uensartede bygninger, der efterhånden er

Spredte træ

blevet opført, danner således et noget ejendommeligt bykompleks. Man kan af dette danne sig et lille billede af, hvorledes man indrettede sig ved genopbyggelsen af denne del af den afbrændte by.

En anden del af det afbrændte grundareal bør også nævnes, nemlig den store, idylliske have, der hører til den tidligere så velkendte købmandsgård, *H. A. Jensens* gård. Denne vidunderlige og skønne have med de mange sjældne planter og træer, og som nu ejes af *H. A. Jensens* søn, købmand *Olaf Jensen*, er den sidste uberørte plet af denne del af den afbrændte by.

Det gik heller ikke altid lige godt for ejerne af disse grunde med at affinde sig med hinanden, idet det nære naboskab på grund af arealets uregelmæssighed ofte voldte stridigheder naboerne imellem, hvilket den gamle bygningskommissionsprotokol giver flere beviser for. Således beretter protokollen år 1860 vedrørende skomager *Greisens* ejendom, matr. nr. 87 a: — Greisen beklagede sig overfor kommissionen, at han følte sig generet af de lemme, som var anbragte på en af købmand Bangs bygninger, der var opført lige i skellet, hvorefter han ønskede, at kommissionen skulle tilkendegive Bang, at disse lemme ikke måtte lukkes op.

Dette kunne kommissionen ikke indlade sig på, men rådede Greisen til selv at henvende sig til sin nabo og få ham til enten at borttage lemmene eller at udstede et dokument, hvorved han fraskrev sig ret til at vinde hævde.

Samtidig behandlede kommissionen en klage fra købmand Bang, hvis ejendom havde matr. nr. 86, mod den førnævnte fæster af kirkejorden, Herman Petersen. Købmanden beskyldte Herman Petersen for tid efter anden at have borttaget jordvolden, som dannede skellet mellem kirkejorden og Bangs

vænge, hvorved Herman Petersen havde tilvendt sig nogle alen jord helt igennem efter loddens bredde.

Da kommissionen ikke kunne se andet, end at jordvolden enten aldeles eller tildels var borttaget, uden at det med bestemthed kunne skønnes, hvem der benyttede den samlede indvundne jord, så tilkendegav kommissionen, at parterne efter kortlægning ved en landmåler skulle lade skellet affatte.

— — —

Går man en tur ind gennem den gamle købmandsgård, „Bangs Gård“, og ind gennem bryggeriet Alliances gård, eller ud mod Dagmarsgade, vil man kunne skønne, at det må have voldt vanskeligheder dels at kortlægge dette uregelmæssige areal og dels at få det bebygget således, at den store alsidige virksomhed, der forhen havde til huse på denne plads, kunne udnyttes på bedste måde.

Den sidste del af dette engang så store grundareal, der var tilkøbt af købmand Bang, og hvor der endnu drives virksomhed i større stil, ejes nu af bryggeriet „Alliance“, hvis grundlægger var købmand B. J. Bang. Det øvrige grundareal er som før nævnt udstykket og bortsolgt til forskellige formål, dels til privat bebyggelse og dels til andre formål.

— — —

Nærværende uddrag af den nu over 150 år gamle forhandlingsprotokol danner et særligt afsnit, et prøvelsens og alvorligt livsafsnit for byen og dens indbyggere, såvel under branden som i de trængselsår, der fulgte efter.

Den fattige og forarmede by havde endnu i frisk minde den anden store og endnu frygteligere brand i 1747, der lagde fire femtedele af byen i aske, og hvor fem gamle mennesker indebrændte. Branden i 1806 kostede også et menneskeliv, idet en gammel kone indebrændte, nemlig køgeposten *S. Cor-*

Spredte træk

neliusens moder. Man havde bragt hende ud af huset, men forvirret og gående i barndom vendte hun tilbage for at redde lidt af hendes ejendele, men blev på stedet. I høj grad forbrændt fandtes siden hendes legeme. (Disse to brande har jeg tidligere bragt til omtale i *Årbog for historisk samfund for Sorø amt for 1962*).

Ubeskrivelige var de trængsler og sorger, de ulykkelige borgere måtte gennemgå. 34 familier var blevet husvilde og mistede alt, hvad de ejede. Hele den vestlige bydel gik op i luer. Den øvrige del af byen blev heldigvis denne gang skånet, idet vinden kom fra nordvest. Man har dog måttet konstatere, at hele Ringsted by har været offer for luerne, hver sin bydel indenfor et tidsrum af 59 år. Alt, med undtagelse af et par enkelte huse, der lå uden for bygrænsen, blev luernes rov. Intet under at byen var fattig og forarmet.